

Stavební surovinové krizi uvěříme, až když dorazí do nejbližších stavebnin

V konkurenci války na Ukrajině, benzínu za 50 korun a opičích neštovic může nějaký nedostatek stavebního kamene a šterkopísků sotva uspět v boji o pozornost veřejnosti. Přesto se o něm poslední dobou mluví docela často. Jde o pouhou paniku nebo o skutečnou hrozbu? A pokud je to reálný problém, nakolik máme v rukou jeho řešení?

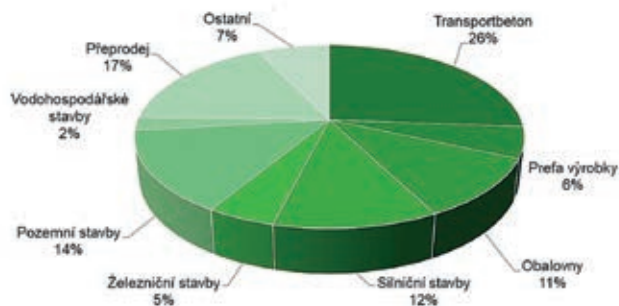
Energetická krize reálně odstartovala už před rokem, když začaly dramaticky zdražovat povolenky a zemní plyn. Dokud ale nedorazila do našich peněženek, nikoho kromě odborné veřejnosti nezajímala. Riziko zdražení či nedostatku energií se zdálo být vzdálené a nekonkrétní – varování energetických firem zněla moc lobbisticky, odborné analýzy moc odborně, vyjádření politiků moc účelově. Pak přišel pád Bohemia Energy, rekordní zdražení na velkoobchodních trzích a nakonec květnové vyúčtování. Díky němu pochopili, kolik uškodilo, i ti, kdo si až dosud mysleli, že se jich to netýká.

K podobnému příběhu se bohužel schyluje i v oblasti těžby základních stavebních materiálů, tedy stavebního kamene a šterkopísků. Jen půjde o dost delší, ještě méně čitelný příběh. Nyní jsme zhruba ve fázi „příliš lobbistických“ varování ze strany stavebních firem a „příliš odborných“ analýz od odborníků. Čeká se na „příliš účelová“ vyjádření politiků. Můžeme se jen domýšlet, jak bude v oblasti stavebních materiálů vypadat obdoba Bohemia Energy a pověstné vyúčtování.

DLOUHÁ CESTA NEJEN K POVOLENÍ

Česká geologická služba už několik let prezentuje hrozná čísla, která rezonují maximálně v médiích a odborných kruzích – v hlavách politiků již o poznání méně. Protože opakování je matkou moudrosti, považují za užitečné zde shrnout nejdůležitější závěry dosavadních studií.

Do deseti let skončí 60 % kamenolomů a pískoven, očekávaná náhrada nově otevřenými ložisky je téměř nulová, a je známá věc, že povolovací procesy k pouhému rozšíření těžby se táhnou běžně až deset let. Spotřeba přitom v uplynulém dekádě systematicky rostla (viz graf) a s ohledem na plánovanou masivní výstavbu infrastrukturálních, komerčních i rezidenčních staveb lze očekávat, že tento trend bude pokračovat i do budoucna. V této souvislosti podotýkám, že významný podíl kameniva se spotřebovává do betonu.

Spotřeba kameniva. (zdroj: Netoušek M. (2019), českomoravský šterk, Heidelberg Cement Group)

Ing. Pavel Fiala.

Na některé regiony krize doléhá už teď. Třeba Vysočina už nemá jedinou pískovnu a zachraňují ji sousedé. Ve Zlínském kraji je situace ještě bizarnější, protože nedostatek kameniva se tam vozí až ze Slovenska.

Výše uvedené problémy však dopadají maximálně na stavebnictví, zatímco obyčejnou českou rodinu, která řeší hypotéku, dostatek kapacity ve školce či faktury za elektřinu, při vši účtě vůbec nezajímají. Výjimku tvoří obyvatelé obcí, v jejichž sousedství probíhá těžba – těm téma lhotejně není a při každé příležitosti si rádi přísadí, když je možné se vyjádřit proti jakékoli hornické aktivitě.

BLÍŽÍ SE DOBA NE/KAMENNÁ

Pokud se nic nezmění, „kamenná“ krize se bude nevyhnutelně přibližovat každému z nás. V mezidobí nastane ještě paradoxní situace v dopravě, která bude vypadat jako cokoliv jiného než průvodní jev nedostatku kameniva. Čím řídní bude síť kamenolomů a pískoven, tím delší budou přepravní trasy a tím intenzivnější nákladní doprava se všemi negativními dopady na dotčené tranzitní obce. Odběratelé uvádějí, že maximální nákladově rozumná vzdálenost od zdroje je 35 km. V této souvislosti upozorňuji na to, že jen zlomek ložisek má předpoklady využívat železniční či lodní dopravu.

Podobně jako v energetice se tedy i v oblasti těžby šterkopísků a stavebního kamene evidentně čeká na chvíli, kdy krize dopadne na náš každodenní život. Ještě donedávna jsem si myslel, že tímto okamžikem bude zastavení výstavby železničního koridoru či nové dálnice. Pokud ovšem nikoho neprobudil aktuální katastrofální nedostatek betonářské výztuže, nevidím jediný důvod, proč by ho měl probudit nedostatek kameniva. Rozhodující bude bohužel až osobní zkušenost. Představte si, že přijdete do stavebnin a šterk bude stát dva tisíce korun za tunu nebo se na něj bude čekat několik týdnů. Nepopírám, že teď trochu straším, protože tohle se nestane za rok ani za dva, ale spíš za pět deset let. Vtip je však v tom, že až k tomu dojde, už to nebude možné v rozumné době vyřešit. Otevřít pískovnu či kamenolom za měsíc neuměl ani minulý režim.

RECYKLACE NESPASÍ VŠE

Nyní už nezbývá než otevřít palčivou otázku, co s tím lze udělat. V posledních letech máme tendenci všechno svádit na Evropskou unii s tím, že sami za nic nemůžeme, jsme příliš malí páni a nemáme v rukou klíč k řešení (mimořádně vzpomínáte na to „strašení“ ztrátou suverenity blahé paměti?). V energetice to tak zřejmě i bude, protože povolenku ani Green Deal jsme si nevymysleli a ze závislosti na ruském plynu se bez přístupu k moři těžko vymaníme sami. Stavební kámen a šterkopísky jsou však úplně jiný příběh. Tam si naopak za všechno můžeme sami, výmluvy na Unii jsou zbytečné. Zároveň ale také máme šanci sami krizi odvrátit.

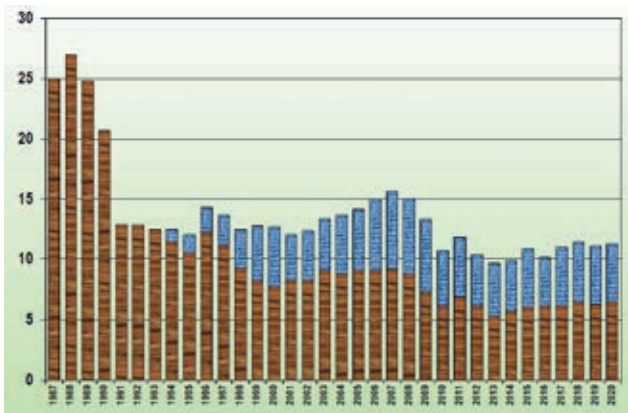

Pískovna Nučičky.

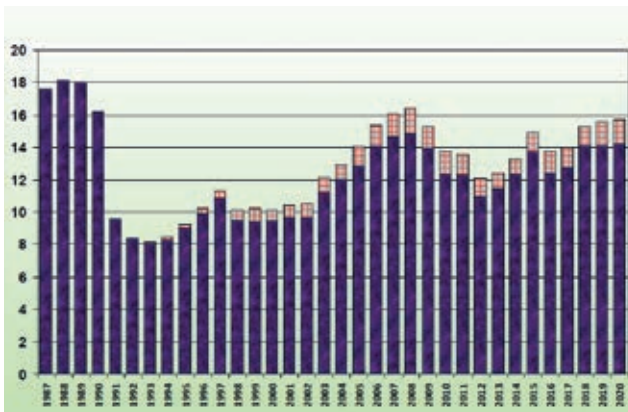

Pískovna Křenek.

Odpověď moderního politika s „greendealovým“ myšlením zní prostě: Recyklujeme a využíváme všech dostupných druhotných surovin! Ne že by ta odpověď byla špatná – recykláty a vedlejší energetické produkty skutečně mají potenciál ušetřit značné množství primárních surovin. Jenomže při sebelepší snaze to prostě nikdy nebude stačit, a to z jednoduchého důvodu, protože produkujeme málo odpadního materiálu. Jinými slovy, i kdybychom zrecyklovali úplně všechno, co máme za rok k dispozici, nahradíme sotva 10 % současné spotřeby kameniva. Nehledě na to, že v některých náročných disciplínách, jako jsou předpjaté betony či konstrukční vrstvy, je kvalitní přírodní surovina stále nenahraditelná.

Celková roční produkce štěrkopísků a písků z výhradních (hnědá) a z nevýhradních (modrá šrafa) ložisek v ČR od roku 1987 do roku 2020 v milionech m³. (zdroj: Česká geologická služba)

Celková roční produkce stavebního kamene z výhradních (fialová) a z nevýhradních (červená šrafa) ložisek v ČR od roku 1987 do roku 2020 v milionech m³. (zdroj: Česká geologická služba)

Kdo navzdory výše uvedeným argumentům stále vkládá do recyklace samospásný potenciál, tomu doporučuji navštívit nějakou aktuálně probíhající bourací akci, aby pochopil, jak zdoluhavý a technologicky náročný celý proces je a jaké problémy přirozeně generuje. Osobní návštěva staveniště s bagry, drtičkami a další technikou snad definitivně přesvědčí každého, že to není snadné řešení. Ani snadné, ani řešení.

POVOLOVACÍ PROCES NA TAPETĚ

Skutečné řešení tkví v kombinaci těchto moderních přístupů s návratem ke kořenům – otvírkou nových ložisek. A zde bohužel narážíme na velmi komplikovanou legislativu. Nedávno jsem se pokusil shrnout povolovací proces k těžbě v co nejjednodušším diagramu. Nebudu vás napínat – ať jsem se snažil sebevíc, nikdy jsem se nevešel na jeden papír A4.

Je zcela evidentní, že za poslední tři dekády jsme se posunuli ze stavu „těžba přes mrtvolu“ do stavu „těžba jen přes mou mrtvolu“. Povolovací proces nahrává odpůrcům a je třeba jej narovnat – ne ve prospěch těžařů, ale v duchu stávajících mechanismů, jež definují veřejný zájem na těžbu surovin dostatečně. Vždyť máme výhradní ložiska ve vlastnictví státu, zásady územního rozvoje a územní plánování! Jak je možné, že kus území, které stát již před půl stoletím vyhradil k těžbě, dnes figuruje v územně plánovacích dokumentech jako rezidenční plocha? Stát si musí začít hájit své území a své potřeby, nemůže vše nechat na soukromém těžaři, kterého sice dostatečně motivuje ekonomický zájem, ale při zpackaném územním plánování sám o sobě vůči odpůrcům těžby nic nezmůže.

To jsme však řekli pouze A, je ale potřeba dodat ještě B. Obce musí cítit, že mají z těžby dostatečný prospěch, a v ideálním případě by tento prospěch měl vyplývat z transparentního systému, jenž nepřípouští nějaké licitování o výši úhrad. Zjednodušeně řečeno: Peníze z těžby definované poplatky a daňovými odvody musí zůstat v dotčené obci. V neposlední řadě je důležité, aby mezi těžaři a obcemi probíhal seriózní dialog, a ne válka.

Na závěr je třeba přiznat, že těžba čehokoli vždy znamená zásah do území a negativní dopady na život v přílehlé zástavbě. Na druhou stranu doba pokročila a moderní technologie tyto vlivy zcela minimalizují. Dnes nikomu nepraskají domy kvůli odstřelům v kamenolomech, prašnost, hluk i vibrace jsou oproti totalitní minulosti na stopových úrovních. A, jak potvrzují čelní přírodovědci, z pohledu krajiny tvorby bývá těžba vyložena prospěšná. Uvedu jeden příklad za všechny. V dotěženém pískovně Žizníkovo na Českolipsku ochránci přírody každoročně simulují průjezdy těžkých vozidel, aby zachovali tůně pro ohrožené ropuchy krátkonožé. Až bude zase někdo argumentovat proti těžbě vzácnými druhy, osobně ho na místo vezmu a poprosím ho, ať svá stanoviska vysvětlí žizníkovským žábám...

**Ing. Pavel Fiala (LB Minerals, s. r. o.)
předseda představenstva Těžeční unie**